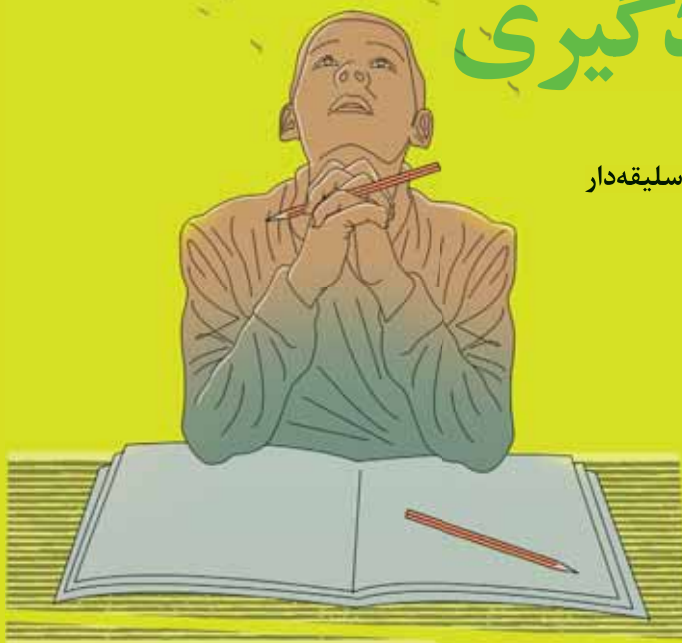

تکالیف

مکمل‌های یادگیری

دکتر لیلا سلیمه‌دار

از تدریس تا تکلیف

از میان انواع شیوه‌های تدریس، شیوه‌های اکتشافی جذابیت و کاربردهای فراوانی دارند. در این روش‌ها، غالباً دانش‌آموز براساس اطلاعات و توانایی‌هایی که دارد با محتوا و مفاهیم تازه‌ای آشنا می‌شود و به تبع آن به کشف تازه‌هایی در ذهن خود نیز نائل می‌شود. نمونه ساده آن هنگامی است که دانش‌آموز می‌تواند با کنار هم قرار دادن حروف انگلیسی، کلمه تازه‌ای بنویسد یا از طریق شنیدن یا خواندن دعاهایی متوجه انواع صفات خداوند شود. برای این منظور، گاهی لازم است دانش‌آموز پیش از ورود به کلاس درس، در مورد دانسته‌های خود تفکر کند یا با مطالعه یا انجام فعالیت‌هایی، بر اطلاعات و محفوظاتش بیفزاید تا با ورود به کلاس، توانایی مواجهه و کشف مطالب جدید را داشته باشد. در نقطه مقابل نیز گاهی ممکن است پس از خروج از کلاس و با آموخته شدن مفاهیم جدید، او به تجربه کردن دنیای تازه‌ای از فعالیت‌ها ترغیب شود تا به واسطه آن بتواند یادگیری آغاز

یکی از دغدغه‌های دانش‌آموزان، و گاه نیز معلمان و خانواده‌ها، در فرایند یاددهی یادگیری، تکالیف هستند. هرچند هدف و مقصود نهایی از دادن تکلیف تعمیق یادگیری دانش‌آموزان و ایجاد رغبت بیشتر در آن‌ها، در کسب آموخته‌ها و توانمندی‌های جدید است، اما گاه ماهیت تکلیف و نیز در برخی موارد شیوه ارائه یا نظارت آن توسط معلم به گونه‌ای است که شرایطی خارج از مقاصد تعیین شده ایجاد می‌کند. هنگامی که دانش‌آموز نمی‌داند چگونه می‌تواند تکالیفش را به درستی انجام دهد یا انجام آن را از توان خود خارج می‌بیند، یا وقتی معلم برای نظارت و بررسی تکالیف انجام شده دانش‌آموزان از شیوه‌های تحقیرآمیز و ترساننده استفاده می‌کند یا با بی‌تفاوتی از آن می‌گذرد و در برخی موارد هم به شکلی نادرست و حساب نشده، کار بررسی تکالیف را به دانش‌آموزانی نامقبول می‌سپارد، این عوامل در کنار دیگر عواملی که به ضعف ماهیت یک تکلیف مربوط می‌شوند، ممکن است در نهایت به سردی و گریزان شدن دانش‌آموز از انجام تکلیف بینجامد و یک فرصت مهم و اثرگذار آموزشی از بین برود. بر این اساس، تبحر و توانایی معلم در تعیین تکالیف مناسب، نحوه ارائه آن و نیز نحوه بررسی و نظارت بر آن، بسیار تخصصی و مهم است. در شماره‌های گذشته، به نکاتی در خصوص انواع تکالیف و ظرافت‌هایی درباره آن اشاره شد. این نوشته ادامه همان مطالب است.

شده را دنبال و گاه کامل تر کند. در هر حالت، به فعالیت‌هایی که دانش‌آموز باید آن‌ها را در خارج از کلاس انجام دهد، تکلیف گفته می‌شود. تکلیف دسته اول، تکلیف آماده‌سازی نام دارند، زیرا دانش‌آموز را برای دریافت مفهومی جدید یا مهارتی ویژه آماده می‌کنند. دسته دوم از تکلیف، که با تنوع و ظرافت خاص تعیین و طراحی می‌شوند، تکلیف خلاقیتی نامیده می‌شوند.

نکته مهم درباره این دو نوع تکلیف این است که به شیوه اکتشافی وابسته نیستند و ممکن است در سایر روش‌های تدریس هم، استفاده از تکلیف آماده‌سازی و نیز خلاقیتی، یادگیری دانش‌آموزان را تقویت و تعمیق کند.

آمادگی برای یادگیری تازه

هنگامی که لازم است دانش‌آموزان برای دریافت درس جدید آمادگی‌های قبلی کسب کنند، از تکلیف آمادگی استفاده می‌شود. برای این منظور، راه‌ها و شیوه‌های متفاوتی وجود دارد. ساده‌ترین راه آن این است که معلم از دانش‌آموزان بخواهد برای جلسه بعد، پیش از ورود به کلاس، یک بار از روی درس جدید در کتاب خود بخوانند. در این حالت ساده، آشنایی کلی دانش‌آموز با محتوای درس جدید مورد نظر است. البته در چنین حالتی، امکان استفاده از روش تدریس اکتشافی وجود ندارد، زیرا دانش‌آموز با مطالعه متن درس، کاملاً با مفهوم جدید روبه‌رو شده است. در شکل‌های خلاقانه و متنوع‌تر آن، نمونه‌هایی در ادامه می‌آید:

در کلاس تاریخ

دوره دوم متوسطه

در درس تاریخ دوره دوم متوسطه، معلم تصمیم دارد ظهور اسلام در عربستان را به شیوه پیش‌سازمان‌دهنده تدریس کند. به همین دلیل، به عنوان تکلیف از دانش‌آموزان می‌خواهد برای جلسه آینده، درس را مطالعه کنند. او برای این منظور، نمونه یک چارت را آماده کرده که در آن به مفاهیم مهم و اساسی اشاره شده است. معلم از دانش‌آموزان می‌خواهد هر یک از عبارات اشاره شده در چارت را در متن درس پیدا کنند و سپس مفاهیم مهم دیگری را که در درس آمده است، به آن اضافه کنند.

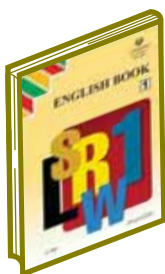
★ ظهور اسلام در عربستان

- موقعیت جغرافیایی شبه جزیره عربستان
- وضعیت سیاسی شبه جزیره عربستان
- ویژگی‌های اجتماعی مردم عربستان در زمان ظهور اسلام
- و...

در کلاس زبان انگلیسی

دوره دوم متوسطه، پایه دهم

قرار است دانش‌آموزان با زمان فعل گذشته کامل^۱ (ماضی بعید) آشنا شوند. به همین منظور، معلم چند صفحه از یک کتاب داستان به زبان انگلیسی را که در کتابخانه مدرسه موجود است و در آن‌ها

انواع فعل‌های ماضی را که در میان آن‌ها ماضی بعید هم دیده می‌شود کپی می‌گیرد و به بچه‌ها می‌دهد.

سپس از آن‌ها می‌خواهد با مطالعه این صفحات، افعال را به صورت جداگانه بنویسند و تلاش کنند با توجه به جمله، معنای زمانی آن‌ها را حدس بزنند. در این فعالیت، دانش‌آموزان ضمن مرور دوباره افعال گذشته، متوجه تفاوت بین فعل گذشته ساده^۲ و گذشته کامل (ماضی بعید) می‌شوند و آماده دریافت بهتر این تفاوت در کلاس درس می‌شوند.

گاهی نیز با ترغیب دانش‌آموز به مطالعه درس، پیش از حضور در کلاس، می‌توان زمینه به کارگیری روش‌های تدریسی چون اعضای تیم یا برگزاری طرح همیار معلم را مهیا کرد. در کنفرانس‌های دانش‌آموزی نیز، آماده‌سازی دانش‌آموزان قبل از ارائه کنفرانس، از نوع تکلیف آماده‌سازی است. برای تأثیرگذاری و موفقیت بیشتر، بهتر است همه دانش‌آموزان برای کنفرانس دادن به خواندن درس تشویق شوند و در کلاس، تعدادی از آن‌ها مطابق برنامه مورد نظر معلم یا به صورت تصادفی، برای این کار انتخاب شوند. در این صورت، امکان افزایش یادگیری همه دانش‌آموزان بیشتر خواهد بود.

نکته حائز اهمیت این است که زمانی تکلیف آماده‌سازی سودمند و کارا خواهد بود که رهنمودها، راهنمایی‌ها و دستورالعمل‌های لازم در مورد چگونگی و چرایی انجام تکلیف کاملاً برای دانش‌آموز تبیین شود و در ضمن ابتکار عمل، قدرت تخیل و روش شخصی وی نیز حفظ گردد.

★ **آینه و عدسی در آینده:** ضمن بررسی کاربردهای امروزی آینه و عدسی، به کاربردهای دیگر آن‌ها فکر کنید و با تخیل یا پرواز دادن اندیشه خود به آینده شرح دهید چه کاربردهای دیگری ممکن است از آینه و عدسی در آینده امکان پذیر شود.

★ **آینه و عدسی در ایمنی:** با مطالعه و بررسی استفاده‌های آینه و عدسی، مواردی را که موجب ایمنی بیشتر به واسطه استفاده از آینه و عدسی می‌شوند، با نمایش عکس یا تصویر، شرح دهید.

★ **آینه و عدسی در درمان:** با مطالعه و بررسی کاربردهای آینه و عدسی در درمان و پزشکی، مواردی از این دست را، با ترسیم شکل یا الصاق عکس، شرح دهید.

در حل مسائل

هنگامی که از مسئله صحبت می‌شود، بیشتر تکالیفی مربوط به ریاضی، فیزیک، علوم تجربی و درس‌هایی از این دست یادمان می‌آیند. نکته مشترک بین آن‌ها این است که برای حل مسئله، به یادگیری و به کارگیری آموخته‌هایی وابسته‌ایم که به محتوا و مفاهیم درس مرتبطاند. اما معمولاً برای حل هر مسئله‌ای راه‌های دیگری نیز وجود دارد که ممکن است معلم بدان اشراف داشته باشد یا با دیدن نمونه کارهای دانش‌آموزان، به آن پی ببرد. از این رو، ترغیب دانش‌آموزان (در برخی مسائل خاص که موجب انهدام و تخریب یادگرفته‌های قبلی نمی‌شود) به حل مسئله از راه‌های دیگر، می‌تواند به انجام تکلیفی خلاقانه منتهی شود.

در پایان باید توجه داشت، همه انواع تکلیف ممکن است همواره به صورت مجزا به دانش‌آموزان ارائه نشوند. گاهی ممکن است دانش‌آموز برای یادگیری بهتر و بسط و خلق ایده خود، از هر چهار نوع تکلیف استفاده کند.

نکته طلایی

با تنوع بخشیدن به تکالیف می‌توان زمینه تثبیت، آماده‌سازی، تداوم و خلق مفاهیم و مهارت‌ها را در فرایند تعلیم و تربیت فراهم کرد.

★ **بی‌نوشت**

1. past perfect tense
2. past tense

تکالیف خلاقیتی

منظور ما از خلاقیت این است که در یک کار یا یک مسئله به تعداد دانش‌آموزان یا افراد حاضر انواع و روش‌های گوناگونی وجود دارد. همین تنوع موجب جذب بیشتر یادگیرنده به یادگیری و تعمیق آن می‌شود. در مجموع، زمانی که دانش‌آموز بتواند مفاهیم و مهارت‌های کسب شده در کلاس درس را با هم ترکیب کند و در راهی متفاوت به کار بدهد، به تجربه تکلیف خلاقیتی دست زده است.

تکالیف خلاقیتی ممکن است به صورت کتبی یا شفاهی یا به صورت انجام کار صورت پذیرند.

در کلاس روان‌شناسی

دوره دوم متوسطه

دانش‌آموزان پس از آشنایی با «انواع توجه» در درس روان‌شناسی، به انجام این تکلیف دعوت می‌شوند: «تصور کنید تعدادی دانش‌آموز به شما سپرده شده‌اند تا توجه آن‌ها را به آموزش خود جلب کنید.

در این صورت از چه شیوه‌هایی، و چرا، استفاده می‌کنید؟ شما می‌توانید برای تعیین فعالیت‌های خود، در خصوص ایجاد توجه دانش‌آموزان به درس، از شیوه‌های مختلفی مانند تهیه فایل صوتی، تهیه فیلم، نوشتن ماجرای یک نمایش و تصویر استفاده کنید.»

برای پاسخ به این پرسش، دانش‌آموزان ابتدا باید به انواع توجه و نیز عوامل مؤثر بر آن اشراف داشته باشند. سپس نمونه‌هایی را برای هر یک تصور و تجسم کنند. این تکلیف خروجی‌های متفاوتی خواهد داشت.

در کلاس فیزیک

دوره دوم متوسطه

بحث «نور» در پایه اول دوره دوم متوسطه به پایان رسیده است. معلم از دانش‌آموزانش می‌خواهد به یکی از این شیوه‌ها تکلیف خود را انجام دهند:

★ **آینه و عدسی در حال حاضر:** نمونه کاربردهای آینه و عدسی را در محیط اطراف

خود جست‌وجو کنید، از هر کدام تصویری تهیه کنید و در کنار آن موارد استفاده هر یک را شرح دهید.

